

Kopienu - pašvaldības sadarbības vadlīnijas, pašvaldības atbalsta instrumenti kopienu attīstībai

Biedrība “Partnerība Daugavkrasts”

Projekts „Ceļa karte iedzīvotāju kopienu stiprināšanai”

Projekts Nr.2022.LV/NVOF/MIC/041

Autors: Inese Kukle

2022. gada septembris

Ievads	2
1. Kopienu attīstības vajadzību un efektīvāko atbalsta instrumentu izvērtējums	3
2. Pašvaldības ieguvums no aktīvām kopienām un no sadarbības ar tām	5
3. Sadarbības izveidi bremzējošie faktori, problēmas sadarbības mehānismā	7
4. Sadarbības principi starp pašvaldību un kopienām	8
5. Pašvaldībai izmantojamie atbalsta instrumenti kopienu attīstībai:	10
5.1. Kopienas līdzdalības veicināšana pašvaldībā	10
5.2. Kopienu iesaisti veicinoši paņēmieni	11
5.3. Pašvaldības finansiāls atbalsts kopienām	13
5.4. Sadarbības, funkciju nodošanas līgumiskās saistības	16
5.5. Apkaimju izveides stimulēšana, inicializācija	17

Ievads

Šis dokuments ir metodoloģisks materiāls, kas paredzēts pašvaldībām darbā ar kopienām un izmantojams jebkurā Latvijas novadā. **Kopienu - pašvaldības sadarbības vadlīniju** izstrāde nepieciešama, lai veidotu “rāmi” sadarbības veidošanai starp nevalstisko sektoru – iedzīvotāju kopienām un publisko sektoru – pašvaldību, un ļautu izprast abpusējos ieguvumus no uz savstarpējas uzticēšanās pamatiem radītas mijiedarbības.

Vadlīniju mērķis ir:

- sniegt pašvaldībai iedzīvotāju kopienu redzējumu par sadarbības pamata principiem, tai skaitā, iespējām iesaistīties novada dzīves ikdienā, aktivitāšu īstenošanā dzīves telpas sakārtošanai gan kopienu ietvaros, gan novadā kopumā, lēmumu pieņemšanas procesos;
- vienoties par iespējamiem atbalsta instrumentiem kopienu attīstībai.

Vadlīnijas būs noderīgs atbalsts gan NVO, gan kopienām un tiem aktīvajiem iedzīvotājiem, kas atrodas savu kopienu kristalizācijas procesa sākumā, gan pašvaldībai, brīdī, kad abas puses ir nonākušas pie izpratnes, ka sabiedrības līdzdalība novadā ir jāstiprina, lai, kopā strādājot, efektīvizētu kopienu līdzdalības iespējas, radītu sistēmu, kā apkaimju iedzīvotāji var ietekmēt un uzlabot dzīvi konkrētajā teritorijā, tai skaitā aktīvi iesaistoties pašvaldības darbā. Kopienas šī darba izpratnē ir teritoriālas iedzīvotāju apvienības, kuru galvenās raksturojošās iezīmes ir kopīga identitāte, vietas sajūta, attiecību veidošana ar vidi un līdzcilvēkiem, un viennozīmīgi – kultūra

Pašvaldībai vietējās kopienas ir nozīmīgs resurss, jo šīs organizācijas apvieno iedzīvotājus, kuri ir aktīvi, motivēti iesaistīties, kuri pārzina attiecīgās vietas jautājumus, bieži vien ir tajos iedziļinājušies vairāk kā pašvaldība.

Atbildīgas un organizētas kopienas izveide prasa gan laiku, gan resursus. Sākotnēji jāreķinās ar lielāku resursu ieguldījumu, nekā iespējams – ieguvumiem, ko saņems visas iesaistītās puses. Sadarbība un līdzdalība prasa motivāciju, laiku, intelektuālo ieguldījumu, lielākas vai mazākas izmaksas kā pašvaldībai, tā kopienai, tāpēc tik būtiski saskatīt abpusējo ieguvumu nākotnē. Svarīgi novērtēt šo potenciālo ieguvumu un atbildīgi izturēties pret ieguldījumiem, lai tas sniegtu labāko atdevi.

“Jo lielāka ir sabiedrības aktivitāte, jo jēgpilnākus un ilgtspējīgākus lēmumus, kas būtu saistoši it visām sabiedrības grupām, var pieņemt politiķi, valsts un pašvaldības pārvaldes darbinieki.” Atzīst arī SIF sekretariāta direktore Zaiga Pūce.

Daļu no sabiedrības līdzdalības formām nosaka normatīvie akti, deklarējot pamatprincipus, kas jāievēro, nodrošinot sabiedrības, tai skaitā arī kopienu līdzdalību. Taču kopumā pašvaldībām ir plaša rīcības brīvība pašām lemt par to, kā labāk iesaistīt savus iedzīvotājus, kā aktivizēt kopienas. No gadījuma uz gadījumu var pielāgot veidus, kā labāk veidot saziņu un sadarbību starp pašvaldību un kopienām, no katra gadījuma iemācīties, kā to padarīt efektīvāku. Taču šeit izstrādātie sadarbības principi, pašvaldībai izmantojamie instrumenti un motivācijas veidi kopienu aktivizēšanai ir kā pamats, no kura sākt veidot mērķtiecīgu sadarbības sistēmu ar iedzīvotāju apvienībām. Svarīgi atcerēties, ka kopienu aktivizēšanās, tāpat kā visas sabiedrības līdzdalība un motivācija neizriet no normatīvā regulējuma vai izveidotām formālām institūcijām. Motivācijai sadarboties jānāk no iedzīvotāju kopienu, pašvaldības darbinieku intereses sadarboties un atbildības sajūtas par savu dzīvi apkaimē un visas pašvaldības dzīves kvalitāti.

Kopienu attīstības vajadzību un efektīvāko atbalsta instrumentu izvērtējums

Kopienu līdzšinējā pieredze sadarbībā ar pašvaldību un attīstības vajadzības tika noteiktas, balstoties uz aptauju, kas veikta biedrības "Partnerība Daugavkrasts" šī paša projekta „Ceļa karte iedzīvotāju kopienu stiprināšanai”, projekta Nr.2022.LV/NVOF/MIC/041, realizācijas ietvaros. Organizētajā aptaujā Latvijas kopienām aptaujāju novadu un Latvijas kopienu pārstāvju, aicinot piedalīties jau esošu teritoriālu/apkaimju kopienu izveidotājus, aktīvistus, līderus. Aptauja tika veikta, lai izzinātu kopienas - noskaidrotu to līdzšinējo pieredzi sadarbībā ar pašvaldību, radītu pamatu šo vadlīniju izstrādei, sadarbības optimizēšanai un ieteiktu pašvaldībām efektīvākos atbalsta instrumentus, kas veicinātu kopienu veidošanu un to tālāko attīstību.

Aptaujā piedalījās 17 kopienu aktīvisti, līderi gan no Pierīgas kopienām, gan no attālākiem lauku apvidiem – no Gulbenes, no Sēlijas. Vairāki aptaujas dalībnieki bija no Kuldīgas, Cēsu puses un Ķekavas novada kopienām

Kopienu izveides pamats

Kopienas izveides pamatā bijuši dažādi noteicošie faktori: visbiežāk (gandrīz 1/4 gadījumu) tie ir pasākumi ar kopīgu mērķi, tikpat būtiska ir arī fondu piesaiste, dalība projektos. Kopienas izveidē noteicošais faktors ne reti ir arī fiziskas vides esamība, kur kopienas aktīvistiem pulcēties un kur kopienas ļaudīm socializēties, tāpat arī vienošanās kopīgu svētku svinēšanā. Ne mazāk svarīgs faktors ir nepieciešamība apvienoties noteiktas problēmas risināšanai.

Kopienas izveides pamatā nedominē viens vai divi faktori, kas nozīmē, ka katrā kopienā ir individuāla, sava situācija ar atšķirīgām apkaimju prioritātēm, no kurām ir atkarīgs, kas būs tas pamudinājums/ grūdiens, lai apkaimes ļaudis aktivizētos un sāktu sevi apzināt kā vienotu spēku. Ķekavas novadā kopienu izveides pamatā vairākkārt tikusi minēta kopīga svētku svinēšana, kā arī nepieciešamība apvienoties kopīgas problēmas (-u) risināšanā. Interesanti, ka neviens no Ķekavas novada kopienu pārstāvjiem par noteicošo faktoru kopienu izveidē neuzskatīja projektu, fondu piesaisti, kas kopumā valstī bija vispopulārākā atbilde.

Faktori kopienas attīstībai ilgtermiņā

Lai gan aktīva kopiena nenoliedzami sniedz arī iespējas labāk iepazīt kaimiņus, gūt ekonomisku ieguvumu un paver lielākas iespējas saturīgi pavadīt laiku, šie faktori nav starp galvenajiem veicinātājiem iedzīvotājiem iesaistīties kopienā

Iedzīvotājiem trūkst piederības sajūtas vietējai sabiedrībai, iespēja socializēties apkaimē un kopiena tiek saskatīta kā iespēja caur ko to realizēt.

Ļoti būtiski ir atrast un izvirzīt spēcīgu līderi kopienas priekšgalā, jo tieši līderība ne reti ir izšķiroša apkaimes iedzīvotāju vēlmei pievienoties kopienai. Jāņem vērā, ka svarīgs motivātors ir arī apkaimes kopējas problēmas risināšana un misijas sajūta, apziņa, ka tiek veidota labāka vide sev un bērniem.

Noteicošais faktors, lai kopiena attīstītos ilgtermiņā ir aktīvi, patriotiski noskaņoti, idejai ticoši iedzīvotāji, kas gatavi iesaistīties un sadarboties, lai savu dzīves vidi padarītu labāku un skaistāku. Svarīga ir arī komunikācija, optimāla iedzīvotāju iesaiste un iekļaujoša kopiena, aktīva un regulāra kopienas darbība, nodrošināts/garantēts finansējums, redzami darbības rezultāti.

Pašvaldību līdzšinējā iesaiste kopienu veidošanā, attīstībā

Kopienu aktīvistu ļoti dažādi ir novērtējuši pašvaldības ietekmi uz kopienas veidošanu, sniedzot vērtējumu no nekādas ietekmes līdz pat ļoti lielai, izšķirošai kopienas tapšanā. Taču visizteiktāk dominē vidēja un pavisam neliela ietekme. Visaugstāk novērtēta Kuldīgas puses un Skujenes pašvaldību ietekme. **Savukārt viszemāk pašvaldības līdzšinējo devumu kopienu veidošanā novērtējuši Ķekavas novada aktīvistu.**

Līdzšinējā pašvaldību interese, atbalsts izpaudies sekojoši:

- Ir bijis finansiāls atbalsts kopienai pašvaldības projektu konkursa veidā (65%)
- Pašvaldības pārstāvji ir piedalījušies kopienas aktivitātēs (53%)
- Ir bijušas kopīgas sanāksmes/ tikšanās ar pašvaldības pārstāvjiem aktuālu kopienas jautājumu risināšanai, taču tālāka jautājuma virzība vēl nav notikusi (53%)
- Ir bijusi reāla palīdzība, atbalsts apkaimes problēmas risināšanai, ko aktualizējusi kopiena (35%)
- Ir bijis finansiāls atbalsts kopienas uzturēšanai/ ikdienas darbībai, piem., telpu, administratīvo izdevumu segšanai (24%)
- Divās atbildēs atzīmēts, ka nav bijis nekāds atbalsts (abas saņemtas no Ķekavas novada kopienu pārstāvjiem) un vienā atbildē, ka piešķirtas telpas sanāksmēm, sapulcēm.

Aptauja pierādīja, ka ir iespējama kopienas izveide arī bez pašvaldības iesaistes un atbalsta, taču šādu gadījumu valstī nav daudz. **Ķekavas novads ir viens no tiem, kur kopienas spējušas aktivizēties, veidoties arī bez būtiska pašvaldības atbalsta.**

Nepieciešamā pašvaldības iesaiste, atbalsts kopienu attīstībā

Jautājumā par to, kādai, cik lielai jābūt pašvaldības iesaistei/atbalstam kopienu attīstībai, pārliecinoši dominē 2 atbildes **un Ķekavas novada aktīvistu atbildes nav izņēmums:**

- Jābūt atsevišķiem mērķtiecīgiem pašvaldības pasākumiem (piem., projektu konkursiem iedzīvotāju iniciētām aktivitātēm vai nelielam ikgadējam finansiālam atbalstam ar noteiktiem nosacījumiem kopienām), kas veicina kopienu veidošanos/attīstību
- Jārada pašvaldībā atbalsta sistēma, lai apkaimes iedzīvotāji būtu vairāk ieinteresēti/ motivētāki savstarpēji sadarboties, kopīgi vienoties apkaimē svarīgās iniciatīvās, veidojot kopienas

Jāpiemin, ka neviena kopiena neuzskata, ka pašvaldībai būtu jāuzņemas kopienu izveide, saliedēšana katrā apkaimē, kā arī pretēji – nav nevienas atbildes, ka pašvaldības iesaiste nav nepieciešama.

Tika noskaidrot, vai pašvaldības sniegtie atbalsta instrumenti ir būtiski atšķirīgi starp tiem, ko pielietot, lai veidotos, aktivizētos jaunas kopienas un tiem, kas paredzēti, lai sekmētu jau esošas kopienu attīstību. 2/3 atzīst, ka starp atbalsta instrumentiem nav būtiskas atšķirības.

Ķekavas novadā procentuāli vairāk aktīvistu uzskatīja, ka pielietojamie atbalsta instrumenti tomēr ir būtiski atšķirīgi.

Noskaidrojot šos optimāli pielietojamos pašvaldības atbalsta instrumentus, iezīmējās zināmas atšķirības starp atbalsta instrumentiem:

Jaunu kopienu izveidē kā visbūtiskākais atbalsts ir:

- Citu kopienu labās prakses piemēru popularizēšana, iespējas pieredzes apmaiņai,

Nākamās svarīgākās atbildes ir:

- Informatīvs atbalsts par kopienas veidošanas procesu, iedzīvotāju aktivizēšanu un tml.
- Pašvaldības finansiāls atbalsts kopienu izveides organizatorisku izdevumu (piem., pasākumu) segšanai

Ķekavas novadā svarīga ir arī kopīgas kopienu platformas izveide info apmaiņai, iedvesmai, iespējai tīkloties ar līdzīgi domājošajiem.

Esošu kopienu attīstībai kā visbūtiskākie atbalsta veidi ir atzīmēti:

- Citu kopienu labās prakses piemēru popularizēšana, iespējas pieredzes apmaiņai,
- Iespēja iesaistīties pašvaldības NVO konsultatīvajā padomē vai citā pašvaldības lēmumus ietekmēt spējīgā veidojumā

Kā arī nozīmīgi ir:

- Pašvaldības pastāvīgs finansiāls atbalsts kopienu attīstības organizatorisku/administratīvu izdevumu segšanai
- Pašvaldības finansiāls atbalsts kopienu apkaimes infrastruktūras uzlabošanai/attīstībai
- Īpaši bonusi apkaimēm, kur izveidojušās kopienas, kas spēj paust vienotu apkaimes sabiedrības viedokli apkaimes attīstības u.c. jautājumos

Ķekavas novadā starp visbūtiskākajiem atbalsta veidiem vēl bez diviem nosauktajiem tiek minēti:

- Īpaši bonusi apkaimēm, kur izveidojušās kopienas, kas spēj paust vienotu apkaimes sabiedrības viedokli apkaimes attīstības u.c. jautājumos.

Kopumā, pamatojoties uz veikto aptauju, jāsecina, ka:

Pašvaldības loma kopienu izveidē un attīstībā tiek atzīta kā būtiska. Valda uzskats, ka jābūt mērķtiecīgiem pašvaldības pasākumiem, kas veicina kopienu veidošanos/attīstību.

Atsevišķi atbalsta instrumenti ir vienlīdz būtiski gan jaunu kopienu aktivizēšanai, gan jau esošu attīstībai, piem., kopienu labās prakses piemēru popularizēšana, iespējas pieredzes apmaiņai un organizatorisku/administratīvu izmaksu segšana, taču daļas atbalsta instrumentu nozīmība ir visai atšķirīga.

Interesanti, ka jaunu kopienu izveidei par pašvaldības finansiālu atbalstu būtiskāks ir informatīvais, citu kopienu labās prakses piemēru popularizēšanas un pieredzes iegūšanas veicināšanas atbalsts. Savukārt Ķekavas novada aktīvie ļaudis augstāk kā vidēji valstī novērtē kopīgas kopienu platformas izveides nozīmību gan jaunu kopienu izveidē, gan esošo attīstībā.

Pašvaldības ieguvums no aktīvām kopienām un no sadarbības ar tām

Līgas Stafekas 2022.gadā izstrādātajās vadlīnijās Partnerībai “Daugavkrasts” un Ķekavas novada pašvaldībai par sabiedrības līdzdalību (turpmāk - L. Stafekas pētījums) ir atzīts ”... sabiedrības pašorganizēšanās spēja ir svarīga demokrātijas sastāvdaļa un ieguvums ikvienai pašvaldībai. Pašvaldības interesēs ir šo pašorganizēšanos veicināt un atbalstīt, lai kopā ar aktīvajiem iedzīvotājiem sadarbotos pašvaldības pārvaldīšanā, veidotu labāku dzīvi pašvaldībā.”

Kopienas ir tās, kas vistiešākajā veidā veic darbu ar vietējo sabiedrību; rada vidi un aktivitātes, kurās apkaimes sabiedrība kļūst saliedētāka, vienotāka, atbildīgāka par savu teritoriju un tās iedzīvotājiem. Nešaubīgi, ka šādi iedzīvotāji ir daudz pateicīgāka

mērķauditorija, ar kuru strādāt un kurus pašvaldībai iekļaut līdzdalības procesos. Taču bez sabiedrības locekļu individuālās kvalitātes uzlabojumiem kopienām ir milzīga nozīme pašvaldības dzīves vides uzlabošanā.

Pašvaldībai ir sekojoši ieguvumi no aktīvām kopienām tās teritorijā:

- Kopienas **palīdz izprast apkaimes iedzīvotāju patiesās vajadzības**, nevis balstīties uz saviem priekšstatiem, kas iedzīvotājiem varētu būt vajadzīgs konkrētajā teritorijā.
- Kopiena jau augstākā attīstības stadijā kā pašorganizēta iedzīvotāju grupa **ir spējīga vienoties** par savas apkaimes kopējām vērtībām, darbības prioritātēm, par nepieciešamajiem ieguldījumiem infrastruktūrā, kultūrā, sociālo pakalpojumu nodrošināšanā u.c. Līdz ar to pašvaldība būtiski **var ietaupīt darba resursus iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanai un vienošanās procesam** kopienas aptvertajā teritorijā; **tiek efektīvizēti gan pašvaldības** finanšu ieguldījumi, gan citi **resursi**.
- Kopiena ir kā pašvaldības acis un ausis uz vietas: atbildīga, pašorganizēta iedzīvotāju grupa ir spējīga pamanīt un reaģēt uz briesmošām problēmām, iespējamiem normatīvo aktu pārkāpumiem, piem., novēršot potenciālus pārkāpumus pret vidi, pašvaldības īpašumu Piem., ceļiem, laicīgi atpazīstot nelabvēlīgās ģimenes jeb iespējamo vardarbību ģimenē un tml. **Laicīgi reaģējot un veicot preventīvas darbības, iespējams ietaupīt daudz resursu**, kas būtu nepieciešami novēloti risinot problēmu.
- Pieaug spēja jeb **kapacitāte finansējuma piesaistei pašvaldības teritorijā**; aktīvas kopienas vairumā gadījumu nebalstās tikai uz brīvprātīga darba principiem, bet savu mērķu sasniegšanai un darbības intensitātes uzturēšanai, inovatīviem risinājumiem piesaista arī dažādu fondu finansējumu.
- Bez tam reāli darbojošās kopiena sniedz labo piemēru un **iedvesmo citas apkaimes uz aktivitāti un savu ļaužu saliedēšanu un sadarbību**, ja vien esošās kopienas darbība tiek pietiekami parādīta un atzīta kā vērtība arī no pašvaldības puses.
- Spēcīgas, valstī zināmas kopiena veicinās arī novada atpazīstamību labā nozīmē, it īpaši vēl, ja pašvaldība būs veicinājusi un tai būs sava loma kopienas izaugsmē un attīstībā.

Taču ieguvums no aktīvām kopienām vēl būtiski pieaugs, ja ir izveidojusies savstarpēja sadarbība.

Ieguvumi no sadarbības starp pašvaldību un kopienu:

- Kopiena **var veicināt** daudzu pašvaldību stratēģiskajos attīstības plānos nedefinēto **teritoriālās pieejamības principa ieviešanu**. Organizēt sociālos, kultūras u.c. pakalpojumus kopienas teritorijā kļūst ievērojami vienkāršāk, ja vien abas puses gatavas sadarboties.
- Kopiena **veicina vietējo iedzīvotāju sasniedzamību**; pašvaldības informācija, lēmumi, kas būtiski iedzīvotājiem, var tikt izplatīti ievērojami ātrāk, kā arī vietējie līderi, ja vien ir laba sadarbība ar pašvaldību, būs gatavi šo informāciju saviem ļaudīm izskaidrot saprotamā valodā.
- iesaistot kopienu lēmumu pieņemšanā, tiek veicināta **vietējās sabiedrības atbildība par pieņemto lēmumu**: piem., vietējie ļaudis, izjutot līdzatbildību, par pašvaldības darbību savā teritorijā saudzēs un sargās tajā izveidoto infrastruktūru.

- kopienas, veicinot iedzīvotāju sadarbību, spēju apvienoties kopīgiem mērķiem, solidarizēties, **rada pašvaldībai pateicīgu mērķauditoriju**, kas gatava ne vien prasīt, bet arī dot pretī – iedzīvotāji gatavi līdzdarboties, paši iesaistīties un panākt uzlabojumus.
- **sadarbība stiprina atklātību pašvaldības darbībā**, jo kopienas zināmā mērā nodrošina sabiedrisku uzraudzību pār pašvaldības darbu.
- kopienas palīdz pašvaldībai labāk izvērtēt savu lēmumu ietekmi – kā un vai tas sasniegs plānoto mērķi; tiek **nodrošināta atgriezeniskā saite**. Kopiena uz vietas daudz efektīvāk var novērtēt, cik saprotama iedzīvotājiem ir pašvaldības iniciatīva vai konkrēts priekšlikums.
- kopiena var **palīdzēt rast kompromisus sarežģītos, nepopulāros jautājumos un mazināt konfliktus**, ko var panākt tikai dialogā un ciešā saziņā ar vietējiem iedzīvotājiem. Sadarbība samazina dažādus apdraudējumus – dezinformāciju, baumas, konfliktus, ja arī tie rodas, tos ir iespējams laikus pamanīt un risināt;
- kopējā sadarbība **veicina uzticēšanos pašvaldības institūcijām, amatpersonām** – ja vien kopienas iesaiste lēmumu pieņemšanā ir regulāra un sadarbība labi īstenota, kopienas iedzīvotāji vairāk atbalstīs pašvaldības pieņemtus lēmumus (arī tos, kas tieši neskar apkaimi), tos uzskatīs par leģitīmiem un respektēs.

Ja kopiena ir guvusi vietējās sabiedrības uzticību, iedzīvotāji tieši caur kopienu saskatīs iespēju ietekmēt savu dzīvi, tai sk. pašvaldību darbību.

Kopējie ieguvumi no sadarbības ir ļoti būtiski; sadarbības rezultātā uzlabojas gan pašvaldības, gan kopienas darba kvalitāte un efektivitāte (tiek ietaupīti resursi). Gan pašvaldībai, gan kopienai ir lielāka motivācija uzlabot savu darbību, ja ir redzama atdeve no otras puses un sadarbība sniedz reālus rezultātus;

Kopiena ir kā papildu “darba rokas” pašvaldībai, kas netiešā veidā palīdz uzlabot pakalpojumus, efektīvāk ieguldīt resursus, palīdz reaģēt krīzes situācijās utt. Savukārt pašvaldība var būtiski uzlabot kopienu veiktspēju, to atbalstot un motivējot (sk. nākamās nodaļas), līdztekus stiprinot pati sevi un uzlabojot dzīves kvalitāti novadā. Līdz ar to veidojas savstarpēji izdevīga simbioze, kur ieguvējas ir abas puses.

Sadarbības izveidi bremsējošie faktori, problēmas sadarbības mehānismā

Biežākās kļūdas un trūkumi pašvaldībās, kāpēc netiek veicināta kopienu veidošanās:

- netiek izprasta teritoriālo kopienu loma, tās būtiskais devums pašvaldības darba atvieglošanā un dzīves novadā uzlabošanā, līdz ar to arī vajadzība veicināt to attīstību nav saprasta.
- zināšanu, prasmju trūkums, lai izprastu un atbalstītu kopienu attīstību vai jaunu kopienu inicializāciju un aktivizēšanos.
- nav mehānisma un/vai stratēģijas kopienu aktivizēšanai un attīstībai, pašvaldības sadarbībai ar NVO, tai sk. kopienām.
- sabiedrības iesaiste, līdzdalība lēmumu pieņemšanā ne reti ir formāla un kalpo tam, lai tikai izpildītu normatīvo aktu prasības par sabiedrības iesaisti.
- tāpat arī sadarbības ar kopienām organizēšana un jaunu kopienu aktivizēšana pamatā ir kūtra vai nenotiek vispār, labākajā gadījumā tā tiek uzdots kādam no pašvaldības darbiniekiem esošo pienākumu ietvaros, neieplānojot tam nepieciešamos laika resursus.

- sabiedrības t.sk. kopienu līdzdalībai rezervēts nepietiekams laiks vai līdzdalības process ir formāls: bieži kopienām un iedzīvotājiem īsti nav iespēju iesaistīties un izteikt viedokli vai arī ar savu piedalīšanos iedzīvotāji vairs nevar apspriežamajā jautājumā, ko būtiski mainīt. Rezultāts iedzīvotājus un kopienas neapmierina un potenciāli samazina jau tā nelielo aktivitāti.
- sabiedrībai netiek nodrošināta atgriezeniskā saite, kuras sniegšana arī prasa visai ievērojamus resursus, taču ilgtermiņā tas atmaksājas.
- netiek organizētas reģionālas, vietējas aktivitātes; pamatā pasākumi koncentrējas novada centrā, blīvi apdzīvotās vietās.
- maza vērtība tiek piegriezta sasniedzamības principa nodrošināšanai novadā, joprojām pat viselementārākie pakalpojumi, infrastruktūra nav pieejami mazāk blīvi apdzīvotās apkaimēs.

L.Stafecka pētījumā atzīst: “Iedzīvotāju motivācija iesaistīties ir tieši atkarīga no tā, kāds ir līdzdalības rezultāts – vai pašvaldība piefiksēja iedzīvotāju teikto, vai ņēma to vērā (kādā veidā) vai neņēma vērā. Viskaitinošākās atbildes būs “pieņemts zināšanai”, “paldies par viedokli” utt., jo tā neparedz nekādu tālāku rīcību, rada iespaidu, ka viedokli izteikt nebija jēgas.” Līdz ar to nākas secināt, ka pašvaldībai sadarbības veicināšanā, bet jo īpaši kopienu inicializēšanas fāzē, lai veidotos kopienu aizsācēji, liela uzmanība jāpievērš atgriezeniskajai saitei, kas arī ir veiksmīgas komunikācijas pamats, un nevar nekādā veidā noniecināt iedzīvotāju iesaisti un aktivitāti.

Sadarbības principi starp pašvaldību un kopienām

Lai kopumā veidotos laba sadarbība, svarīgi, ka pašvaldība ir labi pārvaldīta, tās darbība ir atklāta, lēmumu pieņemšanas process izsekojams un caurskatāms, pašvaldība regulāri atskaitās par savu darbību, skaidro lēmumus, regulāri iesaista iedzīvotājus un kopienas. Savukārt no kopienu puses sagaidāma atbildība par veicamajām aktivitātēm un taisnīgums kopīga viedokļa formēšanā, lojalitāte pret pašvaldību un tās lēmumiem, atvērta un iekļaujoša vide visām sabiedrības grupām, vēlme dalīties savā pieredzē.

Lai veidotos laba sadarbība starp divām pusēm, vispirms būtiski izprast uz kādiem sadarbības principiem tā balstās.

Minēsim galvenos no tiem:

-Abpusēja aktivitāte:

Svarīgi, lai pašvaldība no savas puses izrādītu interesi par apkaimēm: dotos pie kopienām, uzrunāt iedzīvotājus arī pēc savas iniciatīvas, nevis sagaida tikai kopienas atnākam vai aicinām uz kādu no kopienas pasākumiem. Kopienas noteikti novērtēs individuālu pašvaldības interesi, aicinājumu uz viedokli, uzrunu iesaistīties, nevis darot to tikai pastarpināti, piem., caur vietējās rīcības grupas partnerību vai vispārēju informāciju mājaslapā. Ņemot vērā nelielo esošo kopienu skaitu, tas noteikti ir arī praktiski paveicams un veidos pilnīgi citu sadarbības gaisotni. Sīkāk par pašvaldības vēlamu aktivitāti attiecībā pret kopienām detālāk ir aprakstīts nākamajās nodaļās.

Arī kopienas vadībai gan jāatsaucas pašvaldības aicinājumiem, gan jāuzņemas iniciatīva; jāaicina pašvaldība uz kopienas iedzīvotāju forumiem, jāiniciē tikšanās par aktuālām tēmām un nepieciešamības gadījumā jākomunicē ar pašvaldības pārstāvjiem individuāli.

Aktīvai un atbildīgai kopienai būtu nepieciešams:

- regulāri sekot līdzi pašvaldības darbībai sociālajos medijos, pašvaldības mājaslapā;
- trūkstot būtiskai informācijai par apkaimi skarošu jautājumu, pieprasīt to no pašvaldības un nodot tālāk kopienai;
- jautājumus, kurus var atrisināt bez pašvaldības iesaistes – uzņemties iniciatīvu, piepulcināt kopienas ļaudis, kaimiņus un tos atrisināt pašiem;
- sekot pašvaldības lēmumu pieņemšanas procesam, vai pieņemtie lēmumi ir sabiedrībai saprotami, izsvērti, atbilst kopienas interesēm, skaidrot tos vietējai sabiedrībai saprotamā valodā;
- veikt sava veida sabiedrisko uzraudzību, pārkāpumus, vai nu novērst pašiem vai ziņot pašvaldībai, ja ar pašu rīcību vien nepietiek;
- uzraudzīt gaisotni kopienā, reakciju uz pašvaldības lēmumiem, kas skar apkaimi, un sniegt pašvaldībai atgriezenisko saiti, lai dotu tai iespēju uzlabot darbību un novērstu potenciālus konfliktus.

-Abpusēji cieņpilna attieksme:

Jāatceras, ka pašvaldībai ir pienākumi pret saviem iedzīvotājiem, savukārt kopienas ir brīvprātīgi veidojumi, kuriem kā organizācijām nav nekādu obligātu saistību pret pašvaldību, ja vien nav noslēgti deleģējuma līgumi vai kādas citas līgumsaistības, kam parasti līdzi nāk arī noteikts finansējums. Taču šīs iedzīvotāju pašorganizētās sabiedrības formas var, kā jau iepriekšējās nodaļās noskaidrojām, būt ļoti noderīgas un atvieglot pašvaldības darbu. Jāņem vērā un jārespektē, ka kopienu aktīvā kodola resursi ir ierobežoti. Kopienu locekļu iespējas ieguldīt savu brīvprātīgo darbu, laiku ir limitēti, ko svarīgi respektēt, piem., nosakot termiņu apkaimes viedokļa paušanai kādā jautājumā. Tāpat jāņem vērā, ka būs kopienas, kuru aktīvajam kodolam nav zināšanu un prasmju dokumentācijas sagatavošanā, gatavu priekšlikumu vai precīzu tekstu formulēšanā iekļaušanai pašvaldības piem., attīstības plānojuma dokumentos. Tāpēc jo īpaši sadarbībai jābūt abpusēji cieņpilnai.

L. Stafeckas pētījumā atzīts: “Sabiedrības līdzdalības process neaizstās pašvaldību ekspertu darbu, sabiedrības līdzdalības rezultātā iedzīvotājiem nav tādu prasmju un arī pienākuma piedāvāt gatavus kādas problēmas risinājumus, tas būs jādara pašai pašvaldībai. Sabiedrības loma ir dalīties ar savu pieredzi, formulēt vajadzības, izteikt viedokli.”

-Skaidri spēles noteikumi jeb stratēģija kopienu attīstībai novadā

Abpusējai sadarbībai ir jābalstās uz skaidriem spēles noteikumiem. Vēlams, lai jau veidojot kopienu, vietējiem iedzīvotājiem ir skaidrība, par to, kā šī aktivitāte varētu tikt atbalstīta no pašvaldības, kādas ir viņu brīvprātīgi veiktā darba perspektīvas un priekšrocības pret citām neorganizētām teritoriālām vienībām.

Katram novadam, kas kā savu prioritāti definējis kopienu attīstību novadā, būtu jā sāk ar mehānisma un/vai stratēģijas kopienu attīstībai un aktivizēšanai novadā izveidi, un sadarbības ar esošām kopienām stiprināšanu.

Šis darbs ir kā pamats tālākai kopienu attīstības un aktivizēšanas stratēģijas izstrādei pašvaldībā, kuras savā novadā vēlas redzēt aktīvas kopienas un saredz to kā svarīgu instrumentu pašvaldības attīstībā. Stratēģijā jau skaidri būtu jāieziņējas prioritātēm, kādas tiek izvirzītas, atbalsta mehānismu izvēlei un konkrētām aktivitātēm un rezultatīvajiem rādītājiem, uz ko tiek ties.

Pašvaldībai izmantojamie atbalsta instrumenti kopienu attīstībai

Kopienas līdzdalības veicināšana pašvaldībā

Kopienas līdzdalība pašvaldības darbā un lēmumu pieņemšanas procesā noteikti nav pašmērķis, taču tas ir viens no veidiem, kā organizēta iedzīvotāju grupa var uzlabot dzīvi apkaimē un novadā kopumā, tāpēc labi organizēta kopiena noteikti šo instrumentu tieksies izmantot.

Aktīvo iedzīvotāju fonda finansētā projekta “Partnerības Daugavkrasts kapacitātes stiprināšana jaunas funkcijas attīstīšanai” pētījumos¹ ir aprakstīts līdzdalības vakuums novadā, kurš radies iztrūkstot sadarbības mehānismiem, mērķtiecīgiem finansējuma instrumentiem.

Sandra Zilberta savā metodoloģiskajā materiālā Partnerības “Daugavkrasts” darbam ar kopienām uzsver: “Kopienas līdzdalība ir iedzīvotāju iesaistīšanās un kopdarbība kopienas (teritoriālās, interešu, interešu pārstāvības) ietvaros, lai atrisinātu konkrētas problēmas. Iedzīvotājus nevar piespiest “līdzdalībai” projektos, kas ietekmē viņu dzīvi, bet šādai līdzdalībai ir katreiz jārada iespēja. Līdzdalība ir cilvēktiesības, kas ir demokrātijas pamatā. Kopienas līdzdalība ir īpaši svarīga, risinot civilās krīzes, veselības aprūpes, sociālo pakalpojumu infrastruktūras vai citas infrastruktūras pieejamības/uzlabojumu vajadzības.”

Kopienas ir iesaistāmas, un to viedoklis noskaidrojams gan tad, kad pašvaldībā tiek pieņemti lēmumi, kas skar kopienas, gan tad, kad pašvaldība vienojas par tās tālāko attīstību, gan par budžeta izlietojumu un daudziem citiem jautājumiem, kas skar konkrētās apkaimes.

Lai kopienas līdzdalība būtu konstruktīvāka un abas puses būtu ieguvējas, nepieciešams:

- iedibināt noteiktas tradīcijas, lai sabiedrībai un tai sk. kopienām ir skaidrs kādus pasākumus pašvaldība rīkos, kuros iespējama iesaiste, dalība lēmumu pieņemšanā, finansējuma ieguvē un tml.;
- iesaistīt apkaimju pārstāvjus iedzīvotāju konsultatīvajā padomē. Informēt un aicināt uz komisijām, darba grupām, kurā tiek izskatīti apkaime ietekmējoši jautājumi, sniegt informāciju par darba grupas rezultātu arī tad, ja nav bijusi kopienas līdzdalība;
- rīkot NVO dienas, kad pašvaldībā pulcējas NVO, tai sk. kopienas pārstāvji un viņiem ir iespēja satikt nozaru komiteju vadītājus, speciālistus, notiek paveiktā izvērtēšana, ideju apspriešana par iespējamiem uzlabojumiem utt.
- rīkot pieredzes apmaiņas un saliedējošus pasākumus kopienām, tai sk. kopienas sadarbības veidošanai;
- izmantot kopienas līderus jeb kontaktpersonas, lai informētu par aktuālo pašvaldībā, kas skar konkrētās apkaimes, tai skaitā par iespējām iesaistīties tuvākā laikā izskatāmos jautājumos.
- pašvaldībai kopā ar kopienas rīkot apkaimes iedzīvotāju iesaistes/ viedokļu noskaidrošanas pasākumus – iedzīvotāju forumus, ieviešot to kā tradīciju vismaz reizi gadā katrā apkaimē, kurā ir vai veidojas kopiena.
- novada pašvaldībā būtu jābūt kontaktpersonai/ām katrai apkaimē, ar kurām sazināties par attiecīgās apkaimes jautājumiem, kas ļautu vieglāk noskaidrot situāciju.

¹ https://daugavkrasts.lv/wp-content/uploads/2021/12/060422_Vadlinijas_NVO_pasvaldiba.pdf

Sandra Zilberta savā metodoloģiskajā materiālā Partnerības “Daugavkrasts” darbam ar kopienām ir izdalījusi sekojošas **Kopienų līdzdalības formas**:

- **Vajadzību izvērtēšana** – viedokļu apkopošana par nepieciešamajiem uzlabojumiem, mērķu prioretizēšana un pārrunas ar iestādēm, piemēram, par veloceļa izveidošanu cauri Daugmalei uz Ķekavu, vai zinošu, plānveida, kopienu vajadzībās sakņotu pieeju atpūtas vietu attīstībai pie ūdensmalām novadā;
- **Plānošana** – mērķu formulēšana, vienošanās par rīcībām, kritizēšana. Piemēram – Mežinieku apkaimes māju norāžu izvietošana, sākotnēji skeptisko kopienu dalībnieku pārliecināšana;
- **Mobilizēšana** – kopienu izpratnes veidošana par vajadzībām, pārstāvības un organizācijas struktūru atbalstīšana vai izveidošanās kopienu ietvaros, piemēram Mežinieku apkaimes pārstāvības deleģējums valdei, kas atbalstīts parakstu kampaņā;
- **Apmācības** – piedalīšanās formālās vai neformālās apmācībās, lai uzlabotu saziņu, apbūves un labiekārtošanas procesus, kā arī finanšu prātību, piemēram, kopienu līderu apmācības;
- **Ieviešana** – iesaistīšanās pārvaldībā: tieši piedaloties apbūves vai uzlabojumu procesā ar darbiem vai materiāliem, ziedojot naudu izmaksu segšanai, vai biedru naudām kopienu organizācijās, piemēram kaimiņu sadarbība atpūtas vietas pie Misas iekārtošanā Kažoku ciemā, vai Baldones mūzikas skolas vecāku biedrība skolas mūzikas instrumentu klāsta bagātināšanai;
- **Monitorings un izvērtēšana** – līdzdalība paveiktā darba novērtēšanā, lemsana par turpmāk nepieciešamajiem uzlabojumiem, un jauno vajadzību pārdefinēšana, piemēram Baldones teritorijas NVO aktīvistu apspriežu un diskusiju process par pievienošanos Partnerībai “Daugavkrasts”, vai palikšanu Partnerības “Zied Zeme” teritorijā.

Kopienų iesaisti veicinoši paņēmieni:

-Savlaicīga, labi uztverama informācija

Ļoti svarīga apkaimju iesaistei un kopienu aktivitātes veicināšanai ir sasītoša, labi uztverama informācija un savlaicīga informēšana par dažādām iespējām veicināt un ietekmēt apkaimes attīstību.

Kā aptaujā noskaidrots, ļoti liela nozīme ir labajam piemēram, savstarpējai pieredzes apmaiņai. Tāpēc pašvaldībai jāveicina informēšana par kopienu labo praksi, jāaicina apkaimes pēc iespējas vairāk dalīties ar savu veikumu un iedrošināt citus.

Pašvaldībām normatīvie akti uzliek par pienākumu savās mājas lapās veidot sadaļu “Sabiedrības līdzdalība”, svarīgi, ka šī sadaļa būtu viegli atrodamā, pārskatāma, viegli uztverama, aptvertu visas iesaistes iespējas, kādas pašvaldībā pastāv. Svarīgi, ka informācija no pašvaldības puses tiek nodota tā, ka ir jūtams, ka pašvaldība sagaida, ka apkaimes, to iedzīvotāji iesaistīties kāda jautājuma lemsanā, kā arī ir skaidri un vienkārši norādīts veids, kā to var izdarīt. Vajadzētu informāciju grupēt, lai vieglāk atrodamā un izdalāma tā iedzīvotājiem, NVO sektoram domātā informācija, kas attiecināma uz teritorijām, fiziskām vietām. Ķekavas novadā Partnerības “Daugavkrasts” pieredze liecina, ka kopdarbu, informācijas aprīti un saziņu kopienu iekšienē rosina kopienu aktīvistu. Viņi arī ir ieinteresētā puse sadarbībā ar novada, finansētāju un citu kopienu līdzdalības organizatoriem.

Ķekavas novadā “NVO centra” lomu neformāli pilda biedrība “Partnerība Daugavkrasts”, kuru pašvaldībā atpazīst un pie kuras vērsas, lai noskaidrotu NVO

jautājumus. Taču bieži lielākai iesaistei tomēr svarīgi, ka pašvaldība ir tā, kas uzrunā apkaimes, kam rūp iedzīvotāju viedoklis un veidojas priekšstats, ka apkaimju iedzīvotāji caur kpienām tiek nepastarpināti uzrunāti.

-Iesaiste lēmumu pieņemšanā, NVO sektora konsultatīvā padome.

Kopienų līdzdalības nodrošināšana pamatā notiek ar tiem pašiem sabiedrības līdzdalības instrumentiem, ar ko pārējām NVO, sabiedrībai. Taču viena lieta, ir nodrošināt iespēju apkaimēm iesaistīties jautājumu lemlšanā par aktualitātēm, kas tās skar, bet otra – panākt augstāku iesaisti un līdzdalību. Lai nodrošinātu lielāku apkaimju un vispār - sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā, svarīga ir atklātība un caurskatāmība lēmumu pieņemšanas procesā, jo to trūkums atstāj negatīvu ietekmi uz daudzām jomām, rada riskus nelietderīgiem tēriņiem, interešu konfliktiem... un apkaimju sabiedrības motivāciju līdzdalībai vēl vairāk samazinās.

Labs risinājums ne tikai sabiedriskā viedokļa uzklaušīšanai, bet arī kopienų aktivitātes veicināšanai būtu NVO konsultatīvās padomes izveide, kurā paredzētas vietas arī novada aktīvākajām kopienām.

Konsultatīvās padomes pašvaldības veido, lai rīkotu regulāras konsultācijas par noteiktiem jautājumiem ar plašāku sabiedrība s loku – nevalstiskajām organizācijām, ekspertiem, citu institūciju pārstāvjiem.

Ķekavas novadā šādas konsultatīvas padomes vai komisijas uz šo vadlīniju sagatavošanas brīdi nebija izveidotas. Konsultatīvās padomes ir visai bieži izmantots sabiedrības līdzdalības instruments pašvaldībās. Tās biežāk veido, lai apmainītos ar informāciju un tādējādi pārzinātu noteiktu pašvaldības iedzīvotāju grupu vajadzības, problēmas, konsultētos ar šo grupu gadījumos, kad tas ir nepieciešams. Parasti šādas konsultatīvās padomes pilda padomdevēja funkcijas pašvaldībā, piemēram, gadījumos, kad ir jālemj par nākamajiem attīstības mērķiem, jāveido nākamā gada budžets.

Vēl bez kopienų iesaistes konsultatīvajās padomēs konsultēšanās ar kopienām pašvaldībā iespējama, iesaistot tās komisijās, darba grupās, uzaicinot uz domes komitejas sēdi, kur risina kādu jautājumu, ar kuru saistīta konkrētā apkaime, lai ar tām konsultētos. Kopienų, iespējams, izmantojot kā starpnieku, lai aizsniegtu plašāku iedzīvotāju skaitu un informētu par kādu lēmumu, kas būtisks sabiedrībai.

-Konsultēšanās ar kopienām pirms lēmumu pieņemšanas

Pašvaldībai pēc savas iniciatīvas būtu jāaicina uz komiteju sēdēm kopienų, kuru intereses tiek skartas, jo tas palīdz izprast kādu risināmo jautājumu, pirms par to tiek pieņemts lēmums. Pašvaldības darbinieki varētu jau projektu izstrādes gaitā konsultēties ar kopienām un jautāt viedokli attiecīgām apkaimēm, lai sagatavotu labāk izsvērtu lēmumprojektu, pirms to skata pašvaldības deputāti. Tā tam būtu jābūt visos jautājumos, kas būtiski skar kādas apkaimē intereses.

-Iesaiste attīstības dokumentu izstrādē un budžeta gatavošanā

Šis sabiedrības iesaistes process likumdošanā ir visdetalizētāk definēts, un pamatu sabiedrības iesaistei attīstības plānošanā nosaka Ministru kabineta 2009. gada 25. augusta noteikumi Nr. 970 "Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā".

Lai laicīgi noskaidrotu apkaimē aktuālos jautājumus un vajadzības, kā arī ietaupītu pašvaldības speciālistu un nolīgto izpildītāju laiku, lietderīga būtu kopienų iesaiste plānošanas dokumentu izstrādē jau sākumposmā, nevis tikai dokumentu sabiedriskās apspriedes laikā. Tā kā pamatā stratēģisko attīstības plānu un dokumentu izstrāde novadā tiek organizēta kā ārpakalpojums, labi būtu pakalpojuma izpildītājus, uzsākot

darbu, informēt par situāciju novadā ar apkaimju pašorganizēšanos, par izveidotajām kopienām, kuras gatavs sniegt iedzīvotāju apkopotu viedokli par attiecīgās teritorijas nepieciešamībām jeb risināmajiem jautājumiem un attīstības skatījumu nākotnē. Ieviešot šādu praksi, nozīmīgi tiktu ietaupīts laika resurss, kas citkārt tiek tērēts situācijas noskaidrošanai, informācijas ievākšanai un apkopšanai. Pie tam, kopienas viedoklis ne reti spēs palīdzēt ne tikai attiecībā uz tās pārstāvēto apkaimi, bet bieži reprezentēs arī situāciju citās līdzīgās novada teritorijās.

Tas pats attiecināms uz konkrētāku un jau detālāku pašvaldības dokumentu – kā investīcijas plānu vai infrastruktūras attīstības plāna tuvākam/iem gadam izstrādi.

Nākamā gada budžeta gatavošanas pamatā būtu jābūt stratēģiskās attīstības un investīciju plāniem, taču ņemot vērā, ka situācija var būt mainīga un rasties arī pēkšņi risināmi jautājumi, kā arī konkrētā gada budžeta detalizācijas pakāpe ir lielāka, arī tā sagatavošanā nozīmīgs būs kopienas vienotais viedoklis, kas aiztaupīs laiku iedzīvotāju aptaujas rezultātu apkopšanai par konkrēto apkaimi. Šobrīd Ķekavas novadā jau vairākkārtēji iedzīvotājiem pirms budžeta izstrādes ir bijusi iespēja paust savu viedokli par nepieciešamajiem ieguldījumiem, taču nav sekojusi atgriezeniskā saite par to ņemšanu vērā, tāpēc nav pārliecība par to pietiekama izvērtējuma veikšanu, īpaši teritoriālā kontekstā. Apkaimēs, kurās ir spēcīgas kopienas, kas gatavs pašas veikt vietējo iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanu un apkopšanu, būtu primāri respektējams kopējais apkaimes vēstījums, taču lai tas tā būtu, veicamas korekcijas pašvaldības normatīvos aktos, metodikās, lai visas kopienas viedoklis netiktu pielīdzināts kādam individuālam skatījumam.

Pašvaldības finansiāls atbalsts kopienām

Viennozīmīgi svarīgs kopienu attīstībai un izaugsmei ir arī finansiāls atbalsts, kas tiek piešķirts gan projektu konkursu veidā un pamatā kalpo kopienas kapacitātes celšanai, gan ir kā dotācija jeb piešķirums NVO darbības stabilitātei, un ilgtspējas nodrošināšanai.

Kā iepriekš noskaidrojām, kopienas spēj veikt nozīmīgu sabiedrisko darbu konkrētā vietā, bez kura pašvaldībām būtu ievērojami grūtāk veikt savas funkcijas, pašvaldībai to veikšanai būtu jāiegulda vairāk visa veida resursu, tā dēļ pašvaldību iniciatīva atbalstīt kopienas ir ļoti nozīmīga ne tikai NVO darbībai, bet arī pašai pašvaldībai. Ceļot kopienas kapacitāti, darbspējīgāka kļūst pašvaldība kopumā. Kā Sandra Zilberta savā darbā atzīst: “Kopienų līmenī kapacitāte ir konkrētas iemaņas un pārliecība par saviem spēkiem. Vai tā būtu kopienas rīcība plūdu gadījumā, vai palīdzība senioriem pandēmijas uzliesmojuma laikā, vai sadarbošanās skolas bērnu pavadīšanā uz autobusu, kas apstājas tumšajā diennakts laikā uz neapgaismota ceļa, vai sabiedriskās kārtības un drošības uzturēšanas pasākumi kopienā sadarbībā ar pašvaldības policiju, vai ielas svētku svinēšana, vai mājas siltināšanas un apsaimniekošana sadarbībā ar pašvaldību, vai labiekārtojumi kopienas dalībniekiem nepieciešamajā sporta un atpūtas infrastruktūrā, vai dabas pamatņu aizsardzība un ainavu aizsardzība, konkrētas rīcības un tām piesaistītas prasmes būs ilgtermiņa ieguldījums dažādu sabiedrības slāņu motivēšanai un rosināšanai kopienās.”

Lielākoties Latvijas pašvaldību kopienu finansēšanu veic projektu konkursu veidā, vai finansiālu atbalstu piešķirot dotācijas veidā. Kopienām pašvaldības atbalsts ir ļoti nozīmīgs, lai nodrošinātu darbības nepārtrauktību un paveiktu konkrētus aktuālus darbus. Kopienas parasti bez biedru naudām un ziedojumiem ir gatavas piesaistīt citus finansējuma avotus, jo nepietiek tikai ar ideju, brīvprātīgo darbu. Dažādu lielāku ideju īstenošanai nepieciešami papildu resursi, ar kuru palīdzību veikt nozīmīgu ieguldījumu

vietējā apkaimē, tās kultūras attīstībā, sociālās jomas uzlabošanā, veselīga dzīvesveida veicināšanā, neformālajā izglītībā un citās kopienas vērtībām atbilstošās jomās. Pašvaldībai, rīkojot projektu konkursus, ir iespēja noteikt virzienu, kāda veida projektus tās vēlas, lai NVO un kopienas īstenotu.

Pašvaldības jebkāda veida finansējuma (dotācijas, piešķirumi, projektu konkursi) piešķiršanai NVO **jābalstās uz skaidriem principiem**, lai **ievērotu vienotu pieeju, un arī sabiedrībai būtu skaidrs**, kādos gadījumos un kādā kārtībā šādu finansējumu pašvaldība piešķir.

-Atbalsts kopienām projektu konkursu veidā

Kamēr teritoriālu kopienu skaits novadā ir neliels, viennozīmīgi projektu konkursi kopienām būs tie paši un ar tiem pašiem nosacījumiem, kas visam NVO sektoram Svarīgi, organizējot projektu konkursus, nodrošināt vienlīdzīgas iespējas visām NVO, kas rodama caur atklātību, caurskatāmību, skaidriem principiem.

Lai būtu lielāka atdeve jeb ieguvums no projektu konkursiem, svarīga ir konkursu efektivitāte, ko lielā mērā nosaka pašvaldības definētie principi, pēc kādiem piešķir finansējumu, un kuriem jārespektē sabiedrisko labumu pašvaldībā un jāiezīmē pašvaldības vērtības un virzība uz mērķiem kopumā. Skaidri definēti principi un vērtēšanas kritēriji nodrošinās arī vienlīdzīgu pieeju pret visām NVO un visiem projektiem, izslēgs iespēju vērtēšanas komisijai balstīties uz subjektīviem, sev vien zināmiem apsvērumiem.

Ņemot vērā, ka darbs kopienās, tāpat kā citās NVO, balstās uz brīvprātības principiem, arī projektu pieteikumi tiek izstrādāti bez atlīdzības, tad svarīgi ievērot sekojošo:

- Izsludināt projektu konkursu laicīgi un ar pietiekami garu projektu iesniegšanas termiņu (optimāli 3 mēneši);
- Veikt projektu konkursu izziņošanas efektīvas aktivitātes, lai informācija sasniegtu potenciālos iesniedzējus laicīgi;
- Organizēt projektu pieteikumu sagatavošanas semināru apm. 2-3 nedēļas pirms iesniegšanas termiņa beigām, kā arī atbildes uz jautājumiem, kas nav ļoti šauras, individuālas, bet varētu interesēt arī citus potenciālos iesniedzējus, publicēt projekta konkursa sadaļā mājaslapā;
- Atvēlēt pietiekami ilgu laiku projekta realizācijai, gan infrastruktūras, gan “mīksto aktivitāšu” projektiem (vismaz 1 gads);
- Projektos kā attiecināmās izmaksas iekļaut arī projektu vadību, aktivitāšu organizēšanu, grāmatvedību. Ja ir šajā gadījumā šaubas par efektīvu finansējuma izlietojumu, var norādīt saprātīgu pieļaujamo administratīvo un projekta vadības izmaksu limitu, piem., procentos no projekta summas. NVO liela darba daļa tiek paveikta bez maksas, tāpēc projektu gadījumā vēl vairāk kultivēt šo principu nebūtu pieļaujams;
- Gadījumā, ja tiek prasīts nodrošināt līdzfinansējumu, to ļaut nodrošināt arī telpu, darba u.c. ieguldījuma veidā, neprasot par to izmaksu pierādošu dokumentāciju, bet gan novērtējot, ieguldījumu pielīdzinot tirgus cenām;
- Apsverama būtu iespēja rīkot projektu konkursu divās kārtās, kur pirmā kārtā – de ja konkurss, bet otrā tiek izstrādāts jau pilns projekta pieteikums, kura izstrāde tiek finansēta no pašvaldības.

Kopienas piesaista arī citus finanšu avotus, lai īstenotu projektus, bieži viens no nosacījumiem ir līdzfinansējuma nodrošināšana. Ņemot vērā to, ka pašvaldībās darbojošās kopienas īsteno projektus, no kuriem saņem labumu pašvaldības apkaimēs un iedzīvotāji, ir pamatoti, ka pašvaldības paredz iespēju atbalstīt kopienas ar līdzfinansējumu. Svarīgs būtu pašvaldības atbalsts ar līdzfinansējumu kāda lielāka

projekta realizācijai, piem., ERASMU vai Kaimiņattiecību programmas ietvaros, jo tas veicina finansējuma piesaisti ne tikai kopienai, bet novada attīstībai kopumā. Arī šajā gadījumā svarīgi nodefinēt, kādos gadījumos ir iespēja pieprasīt pašvaldībā šādu līdzfinansējumu, lai jau kopienai lemtu par finansiāli ietilpīgāka projekta gatavošanu, būtu zināms, vai šāda iespēja pastāv. Kā arī jābūt noteiktai kārtībai, kā šis jautājums risināms, lai būtu ievēroti vienlīdzības principi visām NVO.

Vēl rīkojot projektu konkursus, jāskatās, vai nerodas priekšrocības kādai konkrētai atbalsta grupai, kurai, piem., ņemot vērā ikdienas darbību, ir daudz vieglāk nodrošināt minēto aktivitāti, par ko tiek piešķirts pašvaldības finansējums. Kā piemēru varam minēt bērnu nometņu organizēšanas projektu konkursu, uz kuru pamatā piesakās skolas, sporta skolas, klubi, kas jau ikdienā ir saistītas ar bērnu aktivitāšu nodrošināšanu, un kurām izmaksas būs būtiski mazākas kā piem., kopienai, kurai nav savas telpas nometnei, nav darbinieku, kam šis ir tikai kā papildus darba pienākums pie jau esošā atmaksātā, kā arī nav izstrādātas rutīnas šādas aktivitātes realizācijai, taču apkaimei sava bērnu nometne ir ļoti nozīmīga jaunās paaudzes sapazīstināšanai, saliedēšanai, sadarbības aizsākšanai, lokālpatriotisma radīšanai un kopienas vērtību ieaudzīnāšanai jau no bērnības. Jāņem vērā arī to, ka šiem bērniem ir stipri ierobežotākas savstarpējās socializēšanās iespējas, jo nav skolu, bērnu dārzu, kur tās varētu rasties. Tāpēc būtu pārdomājams kā stimulēt apkaimes aktivitātes, kuras īpaši nozīmīgas ir ārpus blīvi apdzīvotām vietām.

-Atbalsts dotāciju veidā

Latvijā jau vairākām pašvaldībām ir prakse piešķirt ikgadēju atbalstu aktīvākajām NVO administratīvām izmaksām, tradīcijām, pilsoniskās sabiedrības veidošanai u.c. ārpus projektu izdevumiem. Piemēram, Rīgas pašvaldība kopš 2021.gada piešķir neliela apjoma finansējumu Rīgas apkaimju biedrībām (1000 eiro gadā), ja tās izpilda finansējuma saņemšanas nosacījumus, tai skaitā, audzē biedru skaitu.

Visbiežāk šāds ārpus projektu finansējums NVO nepieciešams:

- pamatdarbības atbalstam, kapacitātes stiprināšanai – lai organizācija var uzturēt savu darbību arī laikā, kad nav aktīvu projektu, segt ikdienas izmaksas, uzturēt mājaslapu, algot darbinieku, kas nav no pašas kopienas vidus, piem., grāmatvedi.
- Finansējums izdevumu segšanai dažādām aktivitātēm, kur jāiegulda papildu resursi, kas iepriekš nav tikuši paredzēti, un projektu izdevumos nav ietverti, piemēram, datortehnikas remonts, apskaņošanas izmaksas pasākumos, informatīva biļetena/bukleta izdošana, pateicības jeb mazas dāvanīņas par darbu brīvprātīgajiem un tml.

Lai dotāciju sistēma būtu motivējošāka un uz to varētu pretendēt arī nesen izveidotās iedzīvotāju pašorganizētās grupas, to lietderīgi veidot vismaz divos finansēšanas līmeņos, nosakot katram savas prasības, kādām jāatbilst, lai noteikto piešķirumu gadā iegūtu.

Finansējuma saņemšanas nosacījumi varētu būt:

- Apvienotais iedzīvotāju skaits kopienā, to pierādot;
- Noteikts kopēju viedokli formējošu vai uz sadarbību vērstu pasākumu skaits, kurā tiek pulcēts ne mazāk kā piem., 20 iedzīvotāji;
- Kopīgu apkaimes viedokli prezentējošs iesniegums pašvaldībā vismaz noteiktu reīžu gadā;
- Vismaz vienas Kopīgas apkaimes tradīcijas vai kādas citas lokālpatriotismu veicinošas aktivitātes iedzīvināšana, kurai noteikts minimālais apmeklētāju skaits.

Sadarbības, funkciju nodošanas līgumiskās saistības

Sadarbības formas starp kopienām kā jebkuru NVO un pašvaldību var būt dažādas, tāpat kā līdzdalības pakāpes var būt dažādas – no viedokļa noskaidrošanai līdz pašvaldības funkciju deleģēšanai. Kamēr vēl top jaunais Pašvaldību likums un nav skaidra tā redakcija attiecībā uz Iedzīvotāju padomēm, pašvaldības jau šobrīd var veidot iedzīvotāju padomes savās teritorijās, lai stiprinātu saikni ar iedzīvotājiem konkrētās vietās, apkaimēs.

Sadarbības līgumi jeb memorandi ar kopienām ir būtiski, lai kopīgu mērķu sasniegšanai pašvaldība un kopiena vienotos par sadarbību. Parakstot šādu dokumentu ir iespēja nodefinēt sadarbības mērķi, sadarbības principus, pušu tiesības un pienākumus, saprast savstarpējos ieguvumus. Šis nav tikai uztverams kā labās gribas apliecinājums, ka puses apņemas sadarboties kopīgu mērķu vārdā, bet arī skaidri “spēles noteikumi” un sava veida garantija, ka katra no pusēm dos noteiktu ieguldījumu.

Ja sadarbības līgums vai memorands vairāk kalpo kā labās gribas žests, tad pašvaldības funkciju deleģēšana jau paredz cita līmeņa saistības, noslēdzot deleģējuma līgumu.

Deleģēšanas līguma saturu nosaka Valsts pārvaldes iekārtas likuma 46.pants. Atšķirībā no Sadarbības memoranda šī līgumiskā forma jau ir konkrētāka, attiecināma uz noteiktu jomu, a konkrēta pakalpojuma sniegšanu par attiecīgu finansējumu. Biežāk pašvaldības slēdz deleģējuma līgumus ar privātpersonām par sociālo pakalpojumu sniegšanu, izglītības pakalpojumu pieejamību un citiem pārvaldes uzdevumiem pašvaldības autonomo funkciju īstenošanai.

Tāpat arī var slēgt deleģējuma līgumu, lai nodotu kāda pārvaldes uzdevuma izpildi apkaimē kopienai, paredzot tam noteiktu finansējumu.

Deleģējuma līguma ietvaros kopiena var īstenot valsts/pašvaldības varu, var sagatavot un pieņemt pārvaldes lēmumus, t.sk., administratīvos aktus (ja to ļauj ārējie normatīvie akti). Šie gadījumi attiecībā uz deleģējumu starp pašvaldību un kopienu būtu risināmi individuāli, taču visticamāk, ka deleģējuma subjekts varētu būt kādas sociālas funkcijas vai ātrās brīdināšanas funkcijas realizācija.

Iedzīvotāju padomju nolikumi būs kā juridisks pamats noteiktas apkaimes iedzīvotāju pašorganizācijai un piešķirs tai noteiktas tiesības. Teritorija, ko aptver iedzīvotāju grupa, kas veido Iedzīvotāju padomi, var gan atbilst kopienas teritorijai, gan būt plašāka. Šobrīd ir visai dažāda prakse valstī par teritorijas apmēru un padomju skaitu pašvaldībā: tas variē no pagastu skaita līdz apm. 30 iedzīvotāju apbiedībām.

Pašvaldības likuma 58.panta redakcija ir iecerēta šāda (caurskatīta un apstiprināta Saeimā 2.lasījumā): “Lai nodrošinātu vietējo kopienu iedzīvotāju interešu pārstāvību un pašvaldības teritorijas attīstību, veicinot iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un saskaņotu rīcību kopējam labumam, pašvaldībā var izveidot konsultatīvas pašvaldības organizācijas – Iedzīvotāju padomes”. Šādas padomes paredzēts ievēlēt pašiem iedzīvotājiem. Šo padomju kompetences plānots noteikt pašvaldībai caur šo institūciju nolikumu, taču noteiktas tiesības padomēm jau būs noteiktas likumā. Aktīvi darbojošās kopienas noteikti var kalpot kā novadu pilotprojekti Iedzīvotāju padomēm, jo tām vairumā gadījumu jau ir uzkrāta nepieciešamā pieredze apkaimes iedzīvotāju viedokļu apkopošanā un pārstāvēšanā.

Apkaimju izveides stimulēšana, inicializācija

Līdz šim nodaļā pamatā runāts par kopienām, kas jau ir vairāk vai mazāk noformējušās, kurās ir jau iezīmējušies līderi un aktīvo iedzīvotāju bariņš, kas uzņēmušies atbildību par apkaimi.

Taču vietās kurās, vēl aktivizējami iedzīvotāji, lai varētu sākt veidoties iedzīvotāju pašorganizētas grupas, bez vispārējām sabiedrības līdzdalību veicinošām un labo piemēru demonstrējošām aktivitātēm, vēl ir atsevišķi pielietojami instrumenti, kā piemēram, sabiedrības aktivitāšu organizēšana uz vietas, lauku apkaimēs. Ķekavas novada iedzīvotāji ir atzinuši, ka nepārzina sava novada vietas, labprāt iepazītu tās un tur dzīvojošos cilvēkus. Līdz ar to lietderīgi būtu mazāku uzsvāru novada svētkos likt uz pasākumiem blīvi apdzīvotās vietās, bet gan daļēji to pārorientēt uz lauku apkaimēm, kur aicināt gan vietējos ļaudis, gan novadniekus, lai labāk iepazītu visa novada teritoriju. Tā tas šajā 2022.gadā tiek organizēts Rīgā, kur pašvaldība organizē apkaimju svētkus dažādos Rīgas rajonos nevis centrā jau ierastajās vietās. Arī novada darbinieku un domes vadības tikšanās ar iedzīvotājiem varētu notikt daudzviet visā novada teritorijā.

Sandra Zilberta uzskata: “Ir nepieciešams identificēt faktiskās kopienas, apzināt to līderus, ... kā arī pasīvos viedokļu līderus. Ķekavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijas darba dokumenti norāda uz novada vietām, kurās varētu identificēt aktīvas, vietradē ieinteresētas kopienas, tomēr šis saraksts nav izsmeļošs un kopienu robežas, vai vietražus vienojošās pazīmes, vai savstarpējās sadarbības modelis nav izpētīts.”

Katra kopiena sākas ar vienu, bet biežāk – vairākiem aktīviem iedzīvotājiem, kas rada vidi sadarbībai, rāda savu piemēru, rada pasākumus un notikumus, kuros iesaista vietējos iedzīvotājus. Pēc būtības aktīvo iedzīvotāju izkristalizēšanai kopienā nav nekādas būtiskas atšķirības kā jebkura iedzīvotāja aktivitātes un atbildības veicināšanai, vienīgi šeit lielāku lomu apkaimes līderu radīšanā spēlēs piederības sajūta apkaimē, lokālpatriotisms vietai, no kuras esi nācis vai kurā uzaudzis, darbojies. Kā tas tiek daudzviet sabiedrības pētījumos par Latvijas iedzīvotāju līdzdalību atzīts, Latvijā ir visai zema sabiedrības iesaistes kultūra un aktivitāte, un cēloņi tam var būt dažādi un daudzi vienlaikus, kā piemēram, neuzticēšanās varai, citiem iedzīvotājiem, slikta sadarbības ar pašvaldību un līdzdalības pieredze, informācijas trūkums par iespējām līdzdarboties, nespēja uzņemties atbildību, pašvaldības intereses trūkums par iedzīvotāju vajadzībām un daudzi citi. Ir daudz izaicinājumi, kas jāpārvar, tāpēc jo īpaši svarīga ir labo piemēru rādoša, pieredzes apmaiņu veicinoša atbalsta platforma novadā, kas pulcē līdzīgi domājošos. Par šādu platformu šobrīd veidojas Ķekavas NVO atbalsta centrs.

Dažas praktiski realizējamas idejas kopienu aizsākšanai tika izteiktas “Daugavkrasta” biedru fokusa grupu gaitā:

- Kopienu Stropu līmenī varētu izstrādāt regulāru un līdzdalību nodrošinošu vietas piederības aktivitāšu un komunikācijas plānu. Izmantot aktivitāšu gaitas publisku atspoguļošanu, publicitāti kā iespēju iesaistīties – izteikt viedokli, piedāvāt sadarbību, idejas utt.
- Izmantojot digitālu un personisku līdzdalību, būtu nepieciešams uzturēt un sekmēt vietas piederības veidošanas centienus un nepārtraukti izvērtēt situāciju, uzturot aktīvas komunikācijas, saliedēšanas iespējas.

Labs motivēšanas mehānisms ir arī iespēja redzēt, ka būsana organizētai apkaimes iedzīvotāju vienībai, sniedz savas privilēģijas (sk. nodaļas sākumu), tāpēc svarīgi tās kopienām ieviest ne tikai, lai atbalstītu izveidotās kopienas, bet lai liktu sasparoties arvien jauniem apvidiem un teritorijām.

Praksē sevi attaisnojusi un atdevi pierādījusi ir individuāla iedzīvotāju uzrunāšana. Šī kopienas inicializācijas fāzē arī kalpos kā galvenā uzrunas forma aktīvākajiem, zināmākajiem apkaimes iedzīvotājiem, kuri nākotnē varētu kļūt par apkaimes līderiem. Kā aptaujā pierādījās svarīgas kopienas izveides fāzē ir zināšanas un pieredzes gūšana no jau pieredzējušākām kopienām. Taču tā kā šo funkcija – NVO izglītošanu un savstarpējas pieredzes apmaiņas platformas radīšana nākotnē plānots nodot NVO centram, tad šajā darbā sīkāk netiek šie atbalsta instrumenti aprakstīti.

Projektu finansiāli atbalsta Sabiedrības integrācijas fonds no Kultūras ministrijas piešķirtajiem Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas fonds